

När boken kom till bygden

Anmeldt af Leif Emerék

Om folkrörelsebiblioteket i Halland. Redaktörer: F d hembygdskonsulenten Carl-Oluf Samuelsson och Adjunkten vid Bibliotekshögskolan Magnus Torstensson. Bokförlaget Settern, Örkelljunga 1994.

I Skandinavien har folkebibliotekerne eller deres forgængere eksisteret et helt seculum. Det er derfor ikke så underligt, at der næres en stigende interesse for bibliotekshistoriske studier. Her ved indgangen til et nyt århundrede og årtusinde kan det være på sin plads at gøre regnskabet op, ligesom det kan være på tide at få forankret de skandinaviske folkebibliotekers historie i det 20. århundredes historie - i dets sociale, økonomiske og kulturelle strømninger og tendenser.

At bedrive studier i bibliotekshistorien giver ikke bare et indblik i biblioteket, men det kan uden videre hævdes, at folkebiblioteket som en seismograf aflytter og opmærker sin samtids kulturelle og smagsmæssige spændinger og brydninger. Disse

slår ind i institutionens interne historie i form af interessante forskydninger i opfattelsen af bibliotekets opgaver og af bibliotekarens rolle. Gennem studiet af folkebibliotekets historie kan derfor opnås en omfattende forståelse af og indsigt i oplysningens og dannelsens sociale og kulturelle forvandlinger og i vort skiftende vidensbegreb.

Dertil kommer, at folkebibliotekerne er snævert forbundet med overgangen til og udviklingen af et industrielt samfund, hvis tid på grund af informationsteknologien er ved at rinde ud. Informations-samfundet vil formentlig som en snarlig samfundsmæssig realitet omkalfatre både folkebiblioteket som institution og bibliotekarprofessionens identitet.

Også dette epokale skift giver anledning til at se tilbage og gøre status og for at komme bag om den selvfølgelighed, hvormed vi har opfattet det moderne folkebibliotek, til de mange indre og ydre

kampe, der har gjort bibliotekerne til det fremragende kulturpolitiske og videnskæssige instrument, som de vedblivende vil være, men under radikalt anderledes betingelser.

Der er derfor i de nordiske lande en vældig interesse for at beskrive bibliotekernes og bibliotekarernes fortid som en del af en konfliktfyldt samfundsmæssig og kulturel udvikling. Et af udtrykkene for denne interesse er nærværende fremstilling af Hallands tidlige bibliotekshistorie, det vil sige historien fra slutningen af forrige århundrede til og med den første halvdel af dette århundrede. Det er med andre ord brydnings- og opbygningstiden i henseende til folkebibliotekets udvikling. Forud eksisterede klart nok nogle sognebiblioteker, som især »oplyste« præster sørgede for at etablere - men dynamikken og tyngden i udviklingen i Skandinavien ligger i den periode bogen omhandler.

Det nordiske biblioteksvæsen har lighedstræk i en sådan grad, at det næppe er overdrevet at tale om en særlig skandinavisk folkebiblioteksmodel. Men når vi går til rødderne af de enkelte landes folkebiblioteker, viser der sig alligevel nogle forskelle. Det bliver ret tydeligt illustreret med den foreliggende bog.

Vægten i dens fremstilling lægges på en redegørelse for de hallandske studiekredsbiiblioteker - et fænomen, som i Sverige af mange grunde har spillet en langt mere central rolle for den senere folkebiblioteksudvikling end i Danmark. Disse biblioteker blev etableret som et nødvendigt led i folkeoplysningen omkring århundredeskiftet.

Studiekredsene blev dannet som et alternativ til en aftenskole, som virkede ude af trit med voksnes menneskers kundskabsbehov. Læreren blev afskaffet og deltagerens selvaktivitet sat i stedet. Redskabet blev da bogen, og behovet for et bibliotek opstod. Dette er det generelle billede. Der er imidlertid en lang række forskelle, som er begrundet i studiekredsens organisatoriske forhold. Det afgørende er imidlertid, at de giver bønder, arbejdere og tyende mulighed for at erhverve kundskaber,

der ligger ud over den almindelige læsefærdighed, som ofte var bundet til opbyggelig litteratur. Studiekredsen derimod kunne på deltagerens egne præmisser opfylde det enkelte menneskes sækulære behov for faglige kundskaber, for politiske kundskaber og for kundskaber om det at være menneske.

Ligesom samfundsmæssige forandringer hurtigt opfanges af biblioteket, så må disse specielle biblioteker uden tvivl have haft en uvurderlig, men endnu ikke kortlagt betydning for udviklingen af det svenske samfund på samme måde, som sogne- og folkebiblioteker som alsidige kundskabsinstitutioner i Norge og Danmark har udgjort en vigtig forudsætning for disse landes økonomiske, politiske og kulturelle velfærd. Selv om bibliotekernes generelle historiske betydning endnu ikke er ganske afdækket, viser bogens interviews og erindringsglimt, at biblioteket for det enkelte menneske i henseende til kundskabsopbygning og til almen dannelse har haft endog meget stor betydning.

Studiekredsbiibliotekerne i Sverige havde deres storhedstid i 30'erne og 40'erne, hvorefter de integreredes i de kommunale folkebiblioteker, og dermed ophørte deres selvstændige rolle. Men i 1938 eksisterede totalt 5514 studiekredsbiiblioteker i Sverige. Nogle af disse fik efterhånden også funktion som små folkebiblioteker. Det skal forstås således, at det var muligt at låne skønlitteratur på biblioteket uden at være tilknyttet studiekredsene, hvor skønlitteraturen ikke havde nogen væsentlig funktion.

Bogen har en del bidragydere, men den mest fremtrædende er Magnus Torstensson, der skriver de sammenbindende og overbliksgivende afsnit. Der lægges for med et syntetiserende overblik over studiekredsbiibliotekerne i Halland og deres tilknytning til forskellige bevægelser. De centrale bevægelser er arbejderbevægelsen, afholdsbevægelserne, bøndernes organisationer og nogle kirkelige oplysningsforbund. De sidstnævnte var der imidlertid ingen af i Halland, fordi der i vestkystens præstekredse var en stærk modstand mod

verdslig læsning. Det interessante for os er imidlertid, at afholdsbevægelserne står meget centralt i det folkelige oplysningsarbejde: hvor arbejdernes oplysningsforbund i 1938 har 21 studiekredsbiblioteker i Halland, har afholdsbevægelserne 35.

I det indledende afsnit indgår også en grundig belysning af »bibliotekariske« overvejelser over indretningen, anskaffelserne, registreringer og udlånet at bøgerne.

Efter det indledende afsnit, der samler trådene, gennemgås afholdsbevægelsens, arbejderbevægelsens og bøndernes biblioteksvirksomhed. I en betragtning er de ikke så forskellige: de vil alle have gjort samfundsborgere og mennesker ud af alle de, der ikke før havde stemme at tale med. I en anden betragtning må der klart have været nogle ideologiske forskelle begrundet i de klassemæssige forhold. Jeg savner egentlig en mere markant belysning heraf.

I forlængelse af Magnus Torstenssons klare og kyndige samlende fremstillinger medtager bogen interviews med mennesker, der har deltaget aktivt i opbygningen og udviklingen af studiekredsbibliotekerne, ligesom nogle erindringsglimt fra centrale personer medtages. Det giver fremstillingen liv og nærvær og underbygger fornemmelsen af den kolossale betydning disse biblioteker må have haft, men får samtidig den konsekvens, at de historisk analytiske perspektiver fortoner sig noget. Det hører desværre til sjældenhederne, at andre end folk med tilknytning til bibliotekerne kan få øje på den meget centrale rolle, bibliotekerne har spillet for kundskabsudviklingen og dermed for den generelle samfundsmæssige udvikling i de skandinaviske lande. Bogen om Hallands studiekredsbiblioteker viser på den ene side, at bibliotekerne er en meget central del af vor nyere historie, men på den anden side må de, der skriver disse institutioners historie altid allerede selv være forpligtet til at få placeret bibliotekerne i den samfundsmæssige og kulturelle helhed, de hører hjemme i. Dermed mener jeg, at det ikke er tilstrækkeligt i al almindelighed at referere til oplysningens idegrundlag.

De specifikke sociale og idemæssige brydninger, konflikter og forandringer i og uden for bibliotekerne skal tematiseres for således at uddybe vores forståelse af bibliotekernes samfundsmæssige rolle. Bogen om Hallands studiekredsbiblioteker er et vigtigt skridt i denne retning, selv om jeg savner, at de forskellige bevægelers idegrundlag konfronteres mere markant, ligesom en bredere social- og idehistorisk belysning ville have tydeliggjort de svenske oplysningsbevægelers samfundsmæssige placering. Den bibliotekshistoriske forskning må markere sig som fuldgyldig historisk forskning. Bogen om de hallandske biblioteker er med sin stoflige fylde et godt bidrag hertil.